

Hanes Llanfihangel-ar-arth – Atebion y Taflen i Blant

1. Mae 'Llan' yn golygu bod yna Eglwys, felly mae Llanfihangel yn meddwl bod Eglwys i'r Sant Mihangel. Mae 'ar-arth' siwr o fod yn meddwl bod yr Eglwys ar bryn. Felly mae Llanfihangel-ar-arth yn golygu 'Eglwys i Sant Mihangel ar y bryn'.
2. (i) Mae Eglwys Sant Mihangel yn adeilad Gradd II* oherwydd ei fod yn adeilad pwysig iawn. Cafodd ei rhestru yn 1967.
(ii) Mae yna agoriad drws sydd wedi ei cau i ffwrdd ar wal gorllewin yr Eglwys – roedd yn drws isel iawn, i atal pobl rhag marchogaeth eu ceffylau i fewn i'r Eglwys.
(iii) Mae'r adeilad yn tua 800 mlwydd oed.
3. Edrychwch tu fewn yr Eglwys.
4. (i) Mae'r garreg Rhufeinig yn ddweud 'HIC IACIT ULCAGNUS FI[LI]US SENOMAGLI.'
(ii) Mae'r garreg Rhufeinig siwr o fod yn carreg bedd – mae'r arysgrifen (*inscription*) yn golygu: 'Yma y gorwedd Ulcagnus fab Senomaglus.'
5. (i) Mae yna croesau ar y garreg Geltaidd.
(ii) Roedd y garreg Geltaidd yn cael ei defnyddio fel carreg allor neu gaead arch.
6. Edrychwch oddi amgylch yr Eglwys.
7. (i) Crwydryn oedd person digartref, doedd ddim yn hen, na'n sal neu anabl, ac am hynny yn cael y bai a'u cosbi am drosedd.
(ii) Tollborth oedd giat ar y ffyrdd a oedd rhaid eu talu i basio nhw.
(iii) Tloty oedd lle roedd rhaid i rai pobl tlawd byw, lle roeddent yn cael eu gwahanu wrth eu teulu, yn gorfod gwneud gwaith dibwynt ac yn cael bwyd gwael i fwyta fel 'gruel' (tebyg i uwd).
8. Doedd yr awdurdodau Saesneg ddim yn siarad na'n deall Cymraeg felly yn credu bod y plant yn dwp pan doedden nhw ddim yn deall neu'n gallu ateb eu cwestiynau.
9. Oherwydd nad oeddent yn gweld bwyd na diod yn cael eu bwyta, ond roedd Sarah dal yn ymweld yn iach.